

Autonomia y cooperacion en los modelos federalizantes de la politica cultural. Analisis comparativo de los casos de Alemania, EEUU, Canada, Suiza, España y Reino Unido.

1. Introducción

90. hamarkadatik , gobernu erregional eta lokalak mendebaldeko kultur politikaren protagonista argiak izan dira, hauek izan dira politika kulturalen garape eta berrikuntzan aktiboenak. Autore askok gobernuaren programen deszentralizazioak demokraziaten eta kultur demokraziarentzat duten garrantzia seinalatu dute, batez ere mundu globalizatu batean. Artikulu honen helburua, 3 elementuen arteko lotura ikertzea:

- a) Esatu federalaren edo dinamika federalisten existentzia
- b) Haien konfigurazio zehatza kultur politiken esparruan eta estatu barruko aniztasun kultural eta nazionalen errekonozimendua
- c) gobernu maila ezberdinen arteko artikulazio eta autonomia herrialde horietan

Zertaz ari gara estatu federalez ari garenean, kultur politikari dagokionez? Zeri erreparatu behar diogu? Aldagai politiko-kultural hauei: Goi kulturaren instituzionalizazio maila, estatuaren interbentzio maila mundu artsitiko eta ondarearen munduan, zer mekanismo publiko dauden sektore asoziatibo eta pribatuei dagokienez, eta, batez ere, estatuak aniztasun kultural eta nazionala kudeatzeko duten modua. Honi begira, 3 estatu federal mota bereiz ditzakegu:

1. Federalismo de tipo unitario: EEUU, Alemania
2. Federalismo tipo compuesto: Suiza eta Canada
3. Ez federalak, dinamika federalizanteak dauzkate: Espainia eta Erresuma Batua (EB)

2. Federalisma, kultur politikaren deszentralizazioa eta artikulazio intergubernamental

Keynes, IIGM ostean, estatuak akzio kultural deszentralizatu izatearen alde lerratu zen. Politika kulturalari dagokionez, 2 estatu mota bereizi ditzakegu:

-Estado facilitador, tradizio liberalaren baitan: politika kulturala agentzia erlatiboki autnomoek gauzatzen dute, eta exlezentzia artistikoa lortzera dago bideratua.

-Modelo estado arquitecto de la politica cultural (adibdie argiena Frantzia), politika kulturala era bertikalean gauzatzen da, karakter identitario argi batekin eta ministerio batek zuzendua. Dena dela, gaur egun modelo honetan ere deszentralizazio bat eman da, akzio publikoaren efizientziaren izenean, eta herrialde baten baitan dauden proiektu kolektibo eta identitariak hala behar zutela argudiatu delako. Horrela, estado facilitadorren ereduarekin konfluentzia bat egon da 80-90 urteetan.

Estatu federalistetan, kultur politiken deszentralizazio eta autonomia eztabaidatua da, artikulazio intergubernamentalaren beharraren inguruan. Baina, zer da estatu federal bat? Izan ere, aniztasun handia

dago honi dagokionez, herrialde bakoitzaren ezaugarri historiko kultural eta politikoen ondorioz. Ez da existitzen estatu federalik bere forma puruan, eta ezaugarri federalak dituzten estatuak sarritan ez dute haien burua federalizatzen. Askotan, administrazio publikoaren deszentralizazioa eta federalismoa parekatzen dira, baina, deszentralizazioak ente regional edo lokalei kompetentzia espezifikoak delegatzea esan nahi du, eta sistema federal batek berriz "piramide burokratiko"aren irekitze bat eskatzen du.

Hau guztia ikertzean kontuan hartu beharra dago XIX. mendetik joera zera izan dela: estatu nazioak botere simboliko eta koaktiboa zentralizatzeko eta monopolizatzeko, eta, ondorioz, errepresentazio sozial eta hizkuntza batzuk ofizial eta legitimo bezala egonkortu eta zabaltzea. 60. hamarkadatik aurrera, ordea, eredu hau asko kritikatu zen demokrazia kulturalaren paradigmaren izenean, zeinek parte hartze sozial handiago baten alde egiten zuen. Honekin batera, European se abogo por la ampliacion del concepto de subsidiariedad hacia las regiones. Testuinguru honetan, eskumenen eta baliabide kulturalen deszentralizazioa garapen sozialaren eta administrazioaren elementu modernizatzaileraren beharrezko prozesu gisa ikusi zen. Honek deszentralizazioa kudeatzeko mekanismo ezberdine garapena ekarri zuen. Kawashimak bereizten ditu:

- a) Deszentralizazioa fiskala: Gastu kulturalaren banaketa zentro eta periferiaren artean, subsidioen banaketa territoriala eta faktore identitario edo linguistikoaren arabera inbertsioaren banaketa
- b) Deszentralizazio politikoa: gobernuaren maila ezberdinen arteko eta maila ezberdinen baitako eskumenen banaketa

Hau guztia kultur politikoen zentralismoa kuestionatzen. Beste alde batetik, politikak kulturalak rol zentrala izan du nazio subestatalen garapen politiko eta instituzionalean, zeinen existentzia, aldi berean, estataren deszentralizazio mailarekin dagoen lotua. Politika kulturalaren deszentralizazioak gastuaren banaketa territorialaren eta eskumenen delegazioaren bidez ez du beti esan nahi estatu federal edo sasi federalak federalizazioan sakondu dutenik, eta kasu askotan administrazioaren duploizitatea eta kultur politikaren eraginkortasun falta ekarri du. honengatik, besteak beste, kultur politikaren deszentralizazioa gai eztabaidatua, batez ere estatu plurinazionaletan. Azken urteetan, krisi ekonomikoak erreforma berzentralizatzaileak ekarri ditu.

3. Estatu federal eta federalizanteen analisi konpartu bat

3.1 Alemania: Estatuaren soberania kulturean oinarrituriko federalismo bat Alemaniako administrazio publikoaren jarrera 2 elementu soziokulturalek baldintzatzen dute: Alde batetik, Alemaniaren batasun berantiarra, 90 hamarkadan bukatu zena, 19 entitate territorialei bide emanez. Beste alde batetik, printzipado alemanen unifikazio berantiarak aristokrazia unifikatu baten existentzia eza ekarri zuen, eta noblezia txikiaren rechazo bat kulturaren afrantsesamentuaren aurka. Honek kontzeptu berri baten sorrera ekarri zuen, "kultur"=kultura, hizkuntza, ohiturak, eta, definitiboki, herriaren espiritua (frantsesaren

zibilazioaren ulerkera unibertsalista eta hein batean imperialistaren aurka. Hizkuntza bakar batekin lotutako kulturaren ulerkera hau + influentzio protestanteak eragindako ulerkera, arteak dibertimendu gisa + nazional sozialismoa (estatuaren kultur digirismoarekiko beldurra). Honek denak uzten digu ulrtzen zergatik Alemaniak, erlatiboki, hain gutxi inbertitzen duen kulturarentzako aurrekontuetan.

Honen ondorioz, Alemaniak estatua sortu zenetik (1871ean), gaur egun arte, Lánderrak eta batez ere, gobernu lokalak izan dira kultur politiken protagonista handiak, komunikabideen gaineko kontrola barne. Ez zen organismo kultural federalik sortu 1998 arte, Frantziar Kultur ministerio sortu eta ia 40 urtera. Komisio honen kultur instituzio nazional garrantzitsuenak kudeatzen ditu, eta haien proiektu internazionalak okupatzen da, baina eskema hau kritikatu da bere izaera zentralizatuagatik. Gaur egun arte ekintza kultural federal zuzeneko kanpo akzio kulturalen, ondarearen babesaz, Alemania ekialdeko batasun nazionalaren monumentuak finantzatzea eta Fondo Kultural Federala sortzeaz arduratu da. Dena dela, komisio federalak askotan Lánderrekin batera jarduten du.

90. hamarkadatik aurrera kulturari destinatutako fondo publikoak gutxitu egin dira, landerrek garatutako austeritate politiken ondorioz. Honek sektore kulturalak maila federaletik diru laguntza handiagok eskatzea ekarri du, baina kooperazio petizioa hau ez da maila federalaren esku hartze handiago batekin batera joan. Izan ere, konstituzioak berak dio explizituko gobernu zentrala egotzi ez zaizkion kompetentziak, adibidez, kultura, lándarren ardura direla. Gainera, azken hauen soberania kulturalaren idearen inguruan konsenso zabala dago. Are gehiago, bai konstituzio federalak eta lánderek konstituzioak ardura kulturalak ematen dizkie gobernu lokalei, zein aktore oso relevanteak diren kulturaren esparruan. 2009an maila federalak kulturaren finantziario totalaren %13,4 osatzen zuen, lánderek %42.2 eta gobernu lokalek %44.4.

3.2 AEB: Akzio federalaren ahultasuna sistema kultural “liberal-libertario” batean

1789an sortutako lehen federazio moderno honek enfasi handia jarri du, historikoki, gobernu estatal eta lokaletan. Baina AEBko sistema kulturala ulertzeko bere eredu kultural partikulara ulertu behar: kultur industrietara eta not for profit organizazioetara (partikular eta korporazioen donazioekin finantzatu) oso bideratua. Izan ere, kultura da AEBko esportazio produktu nagusietako bat. Horri gehitu behar diogu mezenazgo aritokratiko eta goi kulturari lotutako instituzioen eza. Izan ere, goi mailako kultura oso berandu (XIX mende buakera) sortu zen, eta oso leku gutxitan (NY, Boston, Chicago). Gainera, oso goiz, eredu kultural hau kolokan jarri zuen musika eta zinematografia industria indartsu baten dinamikak. Honek kultura batu, komun baten sorrera ahalbidetu zuen hain anitza zen estatu batean. Politika kultural fundazionala, goi mailako kulturaren hedapenean oinarritua, ez zen sekula kohesio eta batasun nazionalerako instrumentu gisa, Europar bezala. Izan ere, kultur politika hau, luzaroan, estatuaren intromisio totalitario gisa hartu zen, agenda publikoan egon behar ez zuen zerbait gisa. Sortu berri zen eredu kultural berria, ordea, interbenzio zuzenean eta hirugarren sektorearen parte hartze indartsuan oinarritua, pluralismoaren aldeko eredu gisa hartu zen. Honek azaltzen du 1965 arte ez zela National Endowment of the arts sortu, gobernu federalarekiko dependientea den agentzia bat. Agentziak eduki ditu bere kritikoak, batez ere, eskubiaren aldetik, eta estatuaren interbenzioa saihesteko nahietik. Modelo zentroeuroparra ez bezala, modelo liberal britainiar eta estatubatuarrek ez du burokrazia kultural bat sortzen, baizik eta agentzia independenteak sortzen ditu “arms length”

prinztipioaren baitan, zeinek independentzia, eraginkortasuna eta ardura suposatzen duen. Agentzia kultural federalaren sorrerak estatu mailan kultur promoziorako agentzien sorrera ekarri zuen. Baina organizazioen sorrera honek kritikak ekarri ditu bere artikulazio falta eta dinamika kooperatibo federalaren faltagatik. Izan ere, ez dago mekanismo federalik estatuen kultur politika erregulatzeko eta koordinatzeko, erabateko independenztarekin jarduten duen. Izan ere, agentzia estatal eta lokalak dira kultur politiken diseinu eta implementazioaren gidariak, eta agentzia estatala (zeinek nahiko presupuesto urria duen), goi maikako kultraren eskaparate da, maila federaleko koordinazio mekanismo baina.

3.3 Kanada: Kooperazio federal eta errekonozimendu multikultural eta plurinazibalaren arteko orekaren bilaketa

Kanadako konfederazioa 1867an sortu zen inglaterraren dominio kolonial gisa, 1931an berrestuz haien independentzia. Sortu zenetik, lau kondadutatik 3tan ingelesa hitzegiten zen, eta laugarrenean, frantsesa (Quebec). Gobernu sistema federalen egituraketan garrantzia handia izan du quebekeko mugimendu nazionalistak, eta herrialdearen izarea bilingue, binazional eta multikulturalak. Honekin bat eginez, Konstituzioak kultura maila federalak, probintziek eta gobernu lokalek elkarbanatzen duten eskumen bat dela zehazte du. Kultur politikaren garapenean bilatu da batzea: demokrazia kulturaren nozio pluralista bat, nazio eraikuntza proiektu diferentziatu batekin. Era honetan, IIMG ondoren, Kanadak haren kultur politikari dagokionez, esku hartze estatal gogor bati ekin zion, bere kultura nazionalaren babesari helburu, eta Quebec bide berdinari ekin zion.

Kanadako probintzie guztiek departamentu kultural propioak, ekipamentu kulturalak, eta askotan, irrati eta telebista kate propioak garatu dituzte. Gastu kulturalari erreparatu ezker, ikusiko dugu 2005/2006 periodoan gobernu federalak baliabideen %45.3a eskaini zuela, probintziek %31 eta udalek %29.5. Hala ere, gobernu zentralaren laguntzeko asko hizkuntza aborigenen, hizkuntza ofizialen eta ulermen multikulturalaren sustapenera daude bideratuta; hau da, administrazio zentralak, batasun nazionala sustatu ahal ikuspegi liberal batetik, aniztasun kulturala ere sustatu du. Esku hartze kultural kanadiarraren baitan eredu ezberdinak bereiz ditzakegu: probintzia anglofonoak eredu liberal bat jarraitu dute, gestio indirekto eta pribatu non for profit-a hobestuz. Quebeceko probintziak ordea kultur politika propio bat ezarri du, europa zentralerako ereduaregandik gertukoagoa, zein momentu batzuetan gobernu zentralarekin konfliktuan sartu den.

3.4 Suitza: Kultur politika deszentralizatu eta plurinazional baten arrakasta

Suitzar estatua errepublika federal bat da, 26 kantoiz osatua. Kantoietan, konstituzioak onarutako 4 hizkuntzetako bat da ofizial (alemana, italiarra, frantsesa eta romanchea). Lehen hirurak berdintasun juridikoa daukate, romanchea berriz pseudo ofiziala da. Suitzako eredia federalimo plurinazionalaren adibide paradigmatico bat da, talde nazional ezberdinak sistema politiko bereberetan sartzeko pentsatua dagoena. Honen ondorioa oso deszentralizatu dagoen eta aniztasun kultural eta nazionala errespetatzen duen kultur politika bat da. Konstituzioak seinatzen duen bezala, erantzukizun kulturala kantoiei eta hiriei dagokie, subsidiariedad kontzeptuaren baitan. Izan ere, 1949an Suitzako Arte Kontseilua publiko bilakatu arte, aktibitate kultural guztia hiri eta kantoiek garatu zuten. Ordudare arte, ardura kultural federala museo eta liburutegi, eta artxibo, nazionalera mugatu zen. Baina adib Zurichen kokatutako museo nazionalak beste 3 sede dauzka kultura ezberdineko kantoietan 1980tik aurrera, kultur politika federala rebalorizatu izan zen, nahiz

gastu kulturala areagotzeko eta koordinazio kulturala garatzeko organismo federal baten sorrera erreferenduk bidez ezeztatuak izan ziren. Gaur egun, gobernuaren maila ezberdinen arteko kooperazioa 4 urteko konbenioen bidez egiten da. Dena dela, deszentralizazio maila, oraindik ere, handia da: Gaur egun kultur inbertsioaren %40 osatzen dute, hiriek %50a eta maila federalak %10a bakarrik.

3.5 Erresuma Batua: eredu unitarriotik devolution federalizanterera

Erresuma Batuak, Irlanda, Eskozia, Ingalterra eta Gales osatua, sist politko partikular bat osatzen du, ez unitario ez federala, bazik eta "state of unions" gisa definitua. Union bakoitzaren autonomia maila ezberdina da. Eskoziak, adibidez, parlamentu propioa berreskuratu zuen erreferendu bidez, baita eskumen gehiago ere, devolution izenekoaren baitan. 1946an Arts Council of Great Britain sortu zen. Hasieran, akzio kulturalaren sustapena "por convocatoria abierta" egin zuten, baino denborarekin politika aktibo anitzak inkorporatzen joan zen, eta honekin batera akzio kultural publikoaren deszentralizazio bat eman zen. Kultur politikaren eskema deszentralizatu honen funts publikoak "varian en funcion de los aportes obtenidos de las respectivas loterias nacionales". 2003.2004 urtean Ingalterrak gastuaren %40a maila zentrolean banatu zuen, eta %60 maila lokalean. Ipar irlandan, berriz, askoz txikiagoa diren funts publikoen %100 maila zentraletik administratu zuen. (?¿)

3.6 Autonomien estatu espainiarra: "una politica cultural de marcada autonomia subestatal en reflujo centralizador.

1978ko Espainiar Konstituzioak 3 ideien arteko opreka lortu zuen: Alde batetik, administrazioaren deszentralizazioa, frankismoaren zentralismoaren aurrean, bestetik, nazionalitate ezberdinen kondizio diferentzialaren kontsiderazioa, eta estatu nazioaren batasuna. Honek, politikoki, autonomien estatua izena eman zaiola gitarra politikoa ekarri zuen, federalismo osatugabe bat bezala izendatu dutena batzuk. Konstituzioak eskumen kulturalak ugari eskaintzen dizkie autonomiei, eta honek estataren kultur politikarend eszentralizazio maila handi bat ahalbidetu zuen. 2010an, kulturaren finantzaioz nagusia gobernu lokalengatik eratortzen da, %59, gero gobernu autonomikoak %26, gero gobernu zentrala %15. Hezkuntza eta Kultur Ministerioaren politika kulturalak, espainiaren tradizioa monarkikoari jarraitutasuna emanez, eta frankismoko goi mailako kulturaren abandonuari jarraiki, perfil zentralista eta koordinazioari dagokionez irrelebantea izanik. Periodo batzuetan, batez ere PSOEren azken agintaldietan, sortu dira koordinazio eta dinamizaziorako organismo estatalak, baino eredu hau kontraesankorra suertatu da deszentralizazio eta eskumen transferentzia prozesuarekin, eta eskumenen konfliktoak, eta kooperazio eza, izan dira emaitza. Azken urteetan, gobernu zentralak kultur dinamika berzentralizatzaile ezberdinak jarri ditu martxan, 80 eta 90 hamarkadan moderatu zen nazionalismo espainiarraren kultur eredura itzuliz hein batean, zeinik espainia herrialde unilinguistiko eta uninazional gisa irudikatzen duen. Beste alde batetik, hezkuntza eta kultura propioa duten Komunitate autonomikoak, batez ere Euskadi eta Kataluña, haien proiektzio internazional politiken izaera nazionala sakondu dute eta botere zentralarengandik urruntzen diren komunikabide eta mekanismo instituzionalak garatu dituzte. Gero eta handiagoa den hezkuntzaren eta kulturaren esparruko esku hartzearen aurkako rechazoak, eta gero eta handiagoa den tentsioa estataren izaera plurinazionala dela eta, kooperazio kultural saiakerak desartikulatu dituzte, politikka kulturala estatuaren kontzeptio ezberdinen arteko enfrontamentu simbolikorako terreno bihurtuz.

4. Ondorioak: Eredu federal eta kultur politika ezberdinen arteko konparaketa

Ikus dezakegu estatu eredu ezberdinek federalizazio eta administrazioaren deszentralizazio maila ezberdinean isladatzen direla. Horretaz gain, beste ezberdintasun politiko kulturalak daude:

- a) kultur politikaren ereduak eta eskumen kulturalen izaera konstituzioan
- b) delimitazio kultural maila (?)
- c) jardura horren deszentralizazio maila
- d) aktore zentralaren gobernu maila
- e) el grado de desarrollo del gobierno compartido en dicha area

Ezberdintasun hauen arrazoiak: estatu bakartzaren genbesi sziohistorikoa, territori bakoitzaren kristalizazio kulturalaren modua (absolutismoa eta goi mailako kulturaren instituzionalizazioa) eta XX mendean garatutako kultur politika ereduak (estatu arkitekto zentro europoa edo estado facilitador de tipo liberal).

Dena dela, posible elementu amankomun batzuk identifikatzea:

1. Herralde guztaik nabarmentzen dira estatua federalen edo erdibideko mailen kultur gestioaren autonomia maila altuagatik, hauk izanik instituzio kultural handien kudeatzaileak eta finantziatzaile nagusiak
2. Kultur politikaren ikuspegi agentzializazioa eta behetik gorakoa da nagusi, gobernu zentralak bigarren mailako lekua izanik, kendura kanpo promozioko eskumen jakin batzuk
3. Barne aniztasun nazional eta kulturalaren aitorpena eta aniztasun kulturala sustatzeko instrumentuen garapena ez da berdina: Kanada eta Suitzak adib, erabat onartzen dute herrialdearen izarea plurilinguea, beste toki batzuetan errekonozimendu hau mugatuagoa da, bai geografiko bai instituzionalki. Dena dela, estatu hauek guztiak akzio kulturalarne deszentralizazio maila handi bat daukate, eta, bi kasutane ezik, kultur eskumenen delimitazio bat daukate, zeinak pentsatezina egiten duen maila federalaren zuzeneko interbentzioak kontu kulturaletan. Salbuespen bat Erresuma batua da, non gobernu federalak konpetentzia garrantzitsuak dituen, baina hala ere eskozia eta galesko aniztasun hizk eta kulturala sustatzen duen. Bestea Espainia da, azken hamarkadan berzentralizazio prozesu bat gauzatu baitu.
4. Suitza agertzen zaigu federalismo politiko kulturalaren erreferentzia eredu gisa, eskumenak era argian delimitatu ditu eta gobernu mailak rol ezberdinak dituztelarik, artikulazio gaitasuna galdu gabe. Deszentralizazio maila handia izan du, bainoaldi berean, estatu zentralak ondare eta promozio artistikoan esku hartzea ahalbidetzen du. Antzekoa da Kanadaren ereduak, zeinek, bere konstituzio multikulturalen oinarriturik, kultur politika subestatal asimétriko eta ezberdinen garapena sustatu du. Kasu honetan ere, Espainia salbuespen bat da, gero eta handiago den konfliktibidade bat baidago kultur politikaren esparruan, nazio asimétrikoen existentziak gero eta tenstio politiko handiagoak eragiten dituelarik.
5. Federalismoak, arte eta ondarearen gestioan, parte hartze eta deszentralizazio maila handiak dituzten kultur politika ereduak garatzea ahalbidetu du. Suitzaren kasuan, federalki bere sistema deszentralizatu artikulatzeko gaitasuna dinamika kultural lokalen sustapenarekin eta parte hartze sozial nabari batekin lotzen da, "behetik gorako" izaera markatu bat duena. Beste extremoan, Alemania eta Kanada, non ente subestatalek estatu arkitekto tradizionalki zentralista gisa ulertutakoaren paradigma

erreproduzitzen duten, “de manera que supone una autonomización de estas unidades y una cierta delegación de poder central”:

AEBren kasuan berriz, agenzia kulturalaren eredu maila zentrolean eta estatu aniztetan erreproduzitzen da, baina koordianzio eskas batekin, modelo politiko liberalari jarraiki. Honek gobernu federalaren esku hartze maila urriago bat suposatzen du eta dependentzia handiago bat agenzia hauen eta 3ren sektorearen arteko kolaborazioan (El *Tercer Sector* es aquel sector de la economía compuesto fundamentalmente por Entidades Sin Animo de Lucro). Interbentzio kultural zuzen mugatua eta estauaren izarea uninazionalak gobernu federalak zuzendaritza rola izateko gogo urria azaltzen du. Esan daiteke estatu bakoitzaren izare multikultural eta plurinazionalak + kultur politika eredu estatalista/liberal bat izateak eragina duela sistemaren autonomia eta artikulazio mailan, baina Espainian kenduta, inon ez dago gobernu zentralaren asmorik koordinatzaile rol zentral bat izateko, eta are gutxiago estatu edo unitate federalen kultur kudeaketan esku hartzeko.

Taula:

Artikulu honetan ikusi dugun bezala, estatu federal edo federalizanteek kultur politikken garapen eta berrikuntza maila handiak dauzkate, eta honek berresten du idea maila estatal-erregionala eta lokala dela gestio kulturala garatzen eta berritzen ari den maila. Egia da gestio publikoaren esparru batzuetan botere zentralak parte hartze handiagoa izaten duela (adibidez, indutria kulturalak ahalik eta hoberen sustatzeko kanpoan, eta branding kulturala garatzeko). Dena dela, kasu gehienetan hau ez da eman minorien eskubide eta politika kulturalaren gaitasunen aurka. Espainian bakarrik eman da hau, non koordinazio bertikalerako exigentziak agenda politiko bat jarri duen martxan, kultur poliren desfederalizazioa eta zentralizazioaren alde.

Estados o unidades federadas.

Tabla 1. Federalismo y modelo de política cultural en Alemania, USA, Canadá, Suiza, Reino Unido y España

Variable / Países	Alemania	USA	Canadá	Suiza	Reino Unido	España
Modelo de Estado formal	Federal simétrico	Federal simétrico	Federal asimétrico plurinacional	Federal asimétrico plurinacional	Devolution	Monarquía parlamentaria. Estado de las Autonomías
Modelo político-cultural / Constitución cultural	Centro europeo/ Arquitecto. Limitación competencias nivel federal	Liberal-libertario, debilidad intervención estatal. Contestación legitimidad nivel federal	Liberal (Canadá anglófono) y Centro europeo (Quebec). Modelo Multicultural y plurinacional	Modelo centro europeo. Federalismo cultural “de abajo a arriba”, bajo principio de subsidiariedad	Liberal, altamente agencializado (<i>arm's length</i>)	Centro europeo – Arquitecto AGE / Parcialmente liberal Cataluña
Grado de delimitación competencial	Principio Federalismo cultural. Comisión central limitada	Ausencia competencias federales. Agencia federal (NEA) secundaria	Modelo federalismo cultural con reconocimiento multiculturalismo y plurinacionalidad	Modelo federalismo cultural compuesto. Competencias federales muy limitadas	Bajo grado delimitación competencial	Modelo descentralizado. Concurrencia y conflicto AGE y CCAA.
Grado de descentralización y actor central	<i>Länder</i> y gobiernos locales actores centrales	Predominio agencias estatales y locales	Provincias, especialmente Quebec	Protagonismo cantones y gobiernos locales. Nivel federal agencializado: Fundación Pro Helvetia	Centralidad consejos de las artes. <i>Devolution</i> asimétrica: Gales, Irlanda del Norte y Escocia	CCAA con altos grados de asimetría. Tendencia recentralizadora de la AGE
Grado de desarrollo gobierno compartido	Existencia cooperación horizontal sin participación central	Debilidad de cooperación vertical u horizontal	Programas federales con participación	Rol cooperación horizontal Conferencia Cantonal	Sin mecanismos gobierno compartido	Coordinación recentralizadora. Ausencia de gobierno compartido

Fuente: elaboración propia.